

Skolans arbete för att säkerställa studiero

- *det räcker inte att det är lugnt, eleverna måste lära sig något också*

Kvalitetsgranskning 2016

Diarienummer: 400-2015:1405

Foto: Scandinav Bildbyrå

Innehållsförteckning

Förord	4
Granskningen i korthet	5
Syfte och genomförande	5
Fokus på undervisningens genomförande och rektors ansvar	5
Huvudsakliga resultat	5
Positiva iakttagelser	6
Följ upp systematiskt och vidta åtgärder	7
Inledning	8
Studiero	8
Fokus och avgränsningar	9
Resultat och exempel	10
Goda förutsättningar för studiero	10
När förutsättningarna för studiero är mindre goda	11
Rektors styrning och uppföljning	12
Diskussion	15
Bilagor	20
Aggregerade resultat i tabellform	21
Bakgrund, syfte och frågeställningar	26
Metod och genomförande	27
Exempel på arbetsgång vid ett förbättringsarbete	28
Exempel på elevenkät	29
Exempel på observationsschema	30
Lästips	33
Ordlista	34
Kommuner och skolor som granskats	35

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag och att visa på framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot skolhuvudmäns och skolors arbete för att främja och upprätthålla studiero i undervisningen. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 30 skolhuvudmän och 30 skolor som har granskats och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka kommuner och skolor som granskats framgår i bilaga 9.

Projektledare för kvalitetsgranskningen har varit Inger Börjesson, Skolinspektionen i Lund.

Granskningen i korthet

Syfte och genomförande

Granskningen har undersökt om undervisningen vid de granskade skolorna är utformad så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av studiero. Studiero innebär att störande inslag under lektionen minimeras och att fokus riktas mot det som är syftet med undervisningen. Granskningen belyser elevernas upplevelse av studiero och bedömer i vad mån undervisningen ger goda förutsättningar för studiero och lärande. Huvudsyftet med kvalitetsgranskning är att bidra till utveckling inom de områden som granskas och i bilagor¹ till denna rapport finns verktyg som skolor kan använda sig av i syfte att förbättra studiero i undervisningen.

Granskningen omfattar elever i årskurserna 7 till 9 vid 30 skolor. I urvalet återfinns 20 kommunala huvudmän och 10 fristående huvudmän. Elevenkäter, lektionsobservationer och intervjuer har utgjort underlag för granskningen. I samband med skolbesöken har totalt 177 lektioner i 17 olika ämnen och i 60 olika klasser observerats. Varje klass har följts under flera lärares lektioner och i direkt anslutning till den observerade lektionen har eleverna besvarat en enkät² och ett urval av elever i klassen har intervjuats. Underlaget utgörs också av intervjuer med 30 rektorer och sammanlagt 272 lärare.

Fokus på undervisningens genomförande och rektors ansvar

Studiero i undervisningen är en viktig del för elevers lärande och handlar både om elevernas arbetsmiljö i stort och om deras möjligheter att nå målen för utbildningen. Huvudmannen och rektorn ansvarar för att ge lärare goda förutsättningar att bedriva en undervisning som präglas av studiero. Ett samlat arbete som tydligt leds av rektorn är centralt för att skapa sådana förutsättningar. Flera faktorer och processer på skolan påverkar arbetet med att skapa studiero i undervisningen. Denna granskning fokuserar på undervisningens genomförande och på rektors ansvar för att följa upp och säkerställa alla elevers rätt till studiero.

Inför granskningen har en kunskapsöversikt³ tagits fram. I denna redovisas dels Skolinspektionens egna erfarenheter från enkätundersökningar och kvalitetsgranskningar, dels resultat från utredningar och klassrumsnära forskning.

Huvudsakliga resultat

Granskningen visar att studiero främjas av tydliga lektionsstrukturer och av ett tydligt ledarskap i klassrummet. Att undervisningen har ett tydligt fokus och är varierad är faktorer som tillsammans med en trygg och stödjande lärandemiljö ger goda möjligheter för eleverna att följa undervisningen. I granskningen har, som ovan nämnts, samma elevgrupp observerats under olika lärares undervisning och ett genomgående resultat är att elevgruppen inte är den avgörande faktorn för om lektionen präglas av studiero eller inte. Granskningen visar också att lärares förutsättningar att skapa studiero i undervisningen påverkas av andra processer på skolan och av i vad mån rektorn tar ansvar för att utveckla och förbättra dessa. Det handlar huvudsakligen om skolans arbete med normer och värden och det förebyggande arbete som bedrivs av elevhälsan, men också om hur skolan tar ansvar för att alla elever

---

¹ Se bilaga 4-6

² Se bilaga 5

³ Kunskapsöversikt, se granskningens webbsida www.skolinspektionen.se/studiero

ges det stöd och de utmaningar de behöver. Denna granskning visar på vikten av att rektor tillsammans med lärarna analyserar och söker orsaker till bristande studiero i undervisningen på flera plan.

En majoritet av skolorna som besökts har ett pågående arbete för att förbättra såväl undervisningens kvalitet som lärandemiljön och studieron i klassrummen. Granskningen visar att ett sådant pågående arbete behöver bli mer systematiskt och tydligare utgå från elevernas upplevelse av studiero.

Lektionsobservationer utgör granskningens huvudsakliga underlag och på samtliga lektioner har ett stort antal faktorer som antas påverka studieron bedömts⁴. Vidare har elevers beteende observerats liksom lärarens val av arbetssätt och arbetsformer. Lektionsobservationer tillsammans med intervjuer och enkätresultat visar bland annat att:

- Vid minst fyra av tio observerade lektioner finns brister i tydlighet vad gäller mål, innehåll och struktur. Detsamma gäller för individanpassning, variation och utmaningar.⁵
  - Trots att det på flera av de granskade skolorna pågår ett arbete med att förbättra undervisningens kvalitet saknar många lektioner tydliga ramar och en variation av olika arbetssätt och arbetsformer.
- Det är betydligt vanligare att elever sitter överksamma på lektionerna än att de pratar om ovidkommande saker eller springer runt och stör i klassrummet.⁶
  - Många elever säger att de upplever att undervisningen ofta är enformig och att de då börjar prata eller kolla i mobilen eller datorn. Observationerna visar att elever kan sitta länge utan att göra något utan att uppmärksammas av läraren.
- På samtliga granskade skolor uppger eleverna att studieron varierar beroende på vilken lärare som leder undervisningen.
  - Många elever säger att det blir studiero om det är tydligt vad de ska göra och när läraren tar ett tydligt ansvar för ordningen i klassrummet. Viktigt enligt eleverna är också att läraren bryr sig om att skapa goda relationer med dem.
- På hälften av de granskade skolorna behöver rektorn mer systematiskt följa upp enskilda lärares undervisning avseende studiero.
  - Även om flertalet rektorer gör besök i klassrummen och även om flera skolor använder sig av kollegialt lärande är det ovanligt att detta leder till att konkreta åtgärder vidtas för att förbättra studieron i enskilda lärares klassrum.
- På en tredjedel av de granskade skolorna behöver rektorn förbättra arbetet med skolans ordningsregler.
  - Många elever känner sig inte delaktiga i framtagandet av ordningsreglerna och såväl elever som lärare uppger att reglerna inte alltid efterlevs. På flera skolor saknas en skolövergripande diskussion som syftar till att utveckla en samsyn gällande normer och värden.

Positiva iakttagelser

På samtliga skolor finns exempel på lektioner som observerats där eleverna får den studiero de har rätt till. Dessa lektioner har en väl genomtänkt planering och genomförs med hjälp av arbetssätt som gör eleverna aktiva och engagerade. Lektionens olika delar har ett logiskt flöde samtidigt som läraren

⁴ Se bilaga 1

⁵ Se tabell 5 i bilaga 1.

⁶ Se Elevbeteende i bilaga 1.

konstruktivt hanterar de situationer som uppstår. Det finns också exempel på skolor där ett långsiktigt och målinriktat arbete inom flera av skolans processer medfört förbättringar i studiero i undervisningen. På dessa skolor har lärarna i högre utsträckning en samsyn kring arbetet med normer och värden och det finns ett väl förankrat arbete kring kollegiala lärprocesser som innebär att undervisningen diskuteras och omprövas.

Följ upp systematiskt och vidta åtgärder

Utifrån granskningen diskuterar Skolinspektionen i denna rapport sina iakttagelser mot bakgrund av en kunskapsöversikt inom området och utifrån andra relevanta studier. Orsaker till bristande studiero kan vara komplexa och Skolinspektionen pekar i denna rapport på betydelsefulla och viktiga faktorer för att skapa och främja studiero i undervisningen. Huvudmannen och rektorn har ett ansvar för att utbildningen bedrivs på ett sätt som ger eleverna den studiero de har rätt till. Det innebär att huvudmannen ser till att nödvändiga förutsättningar finns. Rektors ansvar innebär att utifrån en systematisk uppföljning vid behov vidta åtgärder för att förbättra studieron genom ett samlat och gemensamt arbete på skolan. Ett sådant arbete bör involvera skolans elevhälsa och säkerställa att lärare inte lämnas ensamma att lösa eventuella problem med bristande studiero. Exempel på hur rektor kan lägga upp ett förbättringsarbete ges i bilaga 4.

Inledning

En trygg och stimulerande lärandemiljö är en av de viktigaste förutsättningarna för att eleverna ska kunna inhämta och utveckla kunskaper och värden. Det innebär att det sociala klimatet i klassrummet behöver vara tryggt samtidigt som det intellektuella klimatet behöver vara utmanande. Skolinspektionens egna erfarenheter liksom nationella undersökningar och forskning visar på problem med ordningen i klassrummet. Av den enkätundersökning⁷ som Skolinspektionen regelbundet genomför framgår att många elever upplever att de inte har studiero på lektionerna och att de blir störda av ljudnivån och av andra elever. Tidigare rapporter och undersökningar visar också att många lärare upplever att för mycket undervisningstid går åt till att hålla ordning i klassrummet.

I Skolinspektionens senaste årsrapport⁸ redovisas de erfarenheter som tillsynen av skolor och huvudmän år 2015 visat. Nuvarande tillsynsmodell fokuserar på de skolor där risken är störst att eleverna inte får den utbildning de har rätt till och de prioriterade skolorna får en mer omfattande tillsyn jämfört med tidigare tillsynsmodell. I en tredjedel av de prioriterade grundskolorna har Skolinspektionen i tillsynsbeslut kunnat konstatera brister vad gäller elevernas trygghet och studiero. I vissa fall har allvarliga störningar och stor oro i klassrummet kunnat konstateras. I dessa fall har Skolinspektionen beslutat om föreläggandemed vite. Denna granskning uppvisar en kompletterande bild och utgår från förutsättningarna på ett urval av 30 skolor där totalt 177 lektioner besökts. I Skolinspektionens kvalitetsgranskningar granskas utvalda teman i ett vidare och djupare perspektiv.

De resultat och iakttagelser som redovisas i denna rapport gäller de 30 skolor som ingått i granskningen och ger därför ingen nationell bild av studiero i undervisningen. Bland de granskade skolorna finns skolor där undervisningen i stor utsträckning erbjuder goda förutsättningar för studiero men det finns också flera skolor som bedöms ha stora utmaningar när det gäller att skapa studiero på lektionerna. I sammanhanget är det viktigt att framhålla att det inom en och samma skola finns stora variationer i vad mån undervisningen ger goda förutsättningar till studiero.

Studiero handlar både om elevernas arbetsmiljö i stort och om deras möjligheter att nå målen och kan alltså relateras till såväl skolans arbete med normer och värden som kvaliteten på undervisningen. Det övergripande ansvaret för att säkerställa goda studieförutsättningar för alla elever på skolan ligger hos rektorn. I denna granskning undersöks om lärarna genomför undervisningen på ett sätt som främjar och upprätthåller studiero. Vidare undersöks om rektorn tar ansvar för att skapa de förutsättningar som behövs för att lärarna ska kunna bedriva en sådan undervisning och också följer upp att undervisningen ger eleverna studiero.

Granskningen utgår från observationer av undervisning. Dessa har kompletterats med utsagor från elever, lärare och rektorer och materialet har analyserats i förhållande till ett urval av faktorer och aspekter som forskning och tidigare erfarenheter kunnat konstatera påverkar och bidrar till att främja och upprätthålla studiero. Samma klass har observerats under flera lektioner i olika ämnen och för olika lärare.

Studiero

Vad som uppfattas som studiero är subjektivt och varierar beroende på person och situation. I denna granskning bedöms undervisningen erbjuda eleverna studiero när förhållandena är sådana att

---

⁷ Skolenkäten, enkäten används för att samla in synpunkter från elever, föräldrar och den pedagogiska personalen, som ett underlag inför bedömningen av skolan.

⁸ *Ökat fokus på skolor med större utmaningar*, Skolinspektionens erfarenheter och resultat 2015, Dnr 01-2015:6905

eleverna kan ägna sig åt de planerade lärandeaktiviteterna. Det innebär att störande inslag under lektionen minimeras och att fokus och lärandeaktiviteter riktas mot det som är syftet med undervisningen. Bedömningarna som görs i denna granskning utgår från allmändidaktiska kvalitetsindikatorer och att lärandebeteende är observerbart. Granskningens syfte, frågeställningar och metodval redovisas i bilaga 2 och 3.

Fokus och avgränsningar

Flera faktorer antas påverka studieron och lärandemiljön i klassrummet och en redogörelse av kunskapsläget återfinns i granskningens kunskapsöversikt. Granskningen har avgränsats till förmån för ett tydligt fokus på lärandemiljön i klassrummet så som den kan observeras. Här studeras främst lärarens ledarskap och undervisningens genomförande i syfte att söka kunskap kring hur studiero främjas och upprätthålls. Ett urval av faktorer som antas påverka undervisningens kvalitet har gjorts och påverkat det observationsschema som använts vid lektionsbesöken. En av de faktorer som avgränsats bort, men som enligt aktuell forskning i hög grad påverkar elevers motivation och skolframgång, är elevers delaktighet och inflytande⁹.

Parallellt studeras den lokala styrningen i form av rektors ansvar för elevernas lärandemiljö. Det antas att en viktig bakgrundsförutsättning för studiero är att normer och värden integreras i undervisningen och att det finns ett väl fungerande kvalitetsarbete. Granskningen belyser dessa processer genom att undersöka om rektors arbete för att skapa goda förutsättningar för lärarna att bedriva en god undervisning och upprätthålla studiero är tillfredsställande. Granskningen har inte omfattat processer som elevhälsans arbete, arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd eller arbetet för att motverka kränkande behandling av elever. Samtliga dessa områden bedöms dock ha stor påverkan på elevernas lärande, hälsa och studiemiljö.

---

⁹ *Delaktighet för lärande*, Skolverket 2015

Resultat och exempel

Granskningen har undersökt om läraren genomför undervisningen på ett sätt som främjar och upprätthåller studiero.

Bedömningen av skolans arbete för att säkerställa studiero görs genom en sammanvägning av elevernas upplevelse av studiero och lärarnas förmåga att leda arbetet i klassrummet så att störningar minimeras och fokus riktas mot det som är syftet med undervisningen. Vidare bedöms om rektors arbete för att skapa goda förutsättningar för lärarna att bedriva en god undervisning och upprätthålla studiero är tillfredsställande. Bedömningen utgår från det som observeras i undervisningen och det som beskrivs och uttrycks av elever, lärare och rektor i enkäter och intervjuer. Det innebär att allt insamlat material tas i anspråk för att bedöma den övergripande frågeställningen. Underlag i form av elevenkäter och lektionsobservationer redovisas i bilaga 1.

Kvaliteten i skolans arbete för att säkerställa studiero bedöms som otillräcklig i det fall undervisningen inte förmår tillgodose elevernas rätt till en lärandemiljö som ger dem goda förutsättningar att nå målen. En gradering görs i termer av "till viss del", "till övervägande del", och så vidare.

Resultatet visar att även om det finns stora variationer mellan de skolor som granskats vad gäller undervisningens genomförande och den studiero som råder, är skillnaderna inom skolorna mest framträdande. Granskningen visar att lärarens förmåga att genomföra undervisning med tydliga strukturer och med en variation av arbetsformer i hög grad påverkar såväl elevernas engagemang och aktivitet som studieron. I sådana klassrum är det ovanligt att elever inte vet vad de ska göra eller tröttnar på de uppgifter de ska utföra. Resultatet visar också att elevgruppen inte är den mesta avgörande faktorn för om det råder studiero eller inte. Istället handlar det om undervisningens ramar och lärarens agerande. Exempel på vad som utmärker lektioner där goda respektive mindre goda förutsättningar för studiero råder återges nedan.

Goda förutsättningar för studiero

Nedan redovisas korta beskrivningar från tre lektioner i olika ämnen och för olika lärare, där förutsättningarna för studiero bedöms vara goda. Gemensamt för exemplen är att lärarna är tydliga i sina instruktioner och med sina förväntningar på eleverna samtidigt som eleverna ges ansvar för att lösa uppgifter självständigt eller i grupp. Lektionerna har ett tydligt förlopp och lektionsinnehållet förklaras och sätts i ett sammanhang för eleverna. Läraren är tillgänglig och kan ge stöd åt de elever som behöver det. Det finns också ett tydligt ledarskap som tar ansvar för undervisningen, klassrumsmiljön och ordningen. Denna typ av lektioner återfinns på samtliga skolor, men i olika omfattning.

Undervisningen är väl planerad och har en tydlig struktur

När lektionen börjar och eleverna kommer in i klassrummet finns läraren där och har ställt iordning och plockat fram det material som behövs. Läraren har lagt lappar med elevernas namn på bänkarna som visar var de ska sitta. Läraren inleder med att säga att instruktioner och uppgifter varit utlagda på skolans intranät och några elever bekräftar att de hittat dem. Läraren för en dialog med eleverna om hur lektionstiden ska disponeras och ber dem sen sätta igång med arbetet. Uppgiften finns och ska genomföras på elevernas läsplattor. Några elever har inledningsvis problem att komma åt uppgiften, men efter en stund har alla elever kommit igång och läraren rör sig runt i klassrummet för att ge stöd och svara på frågor. När det återstår ungefär tio minuter av lektionen sammanfattar läraren innehållet, påminner eleverna om vad tidigare lektioner behandlat och säger något om kommande lektionsinnehåll.

Lärarens ledning är tydlig och olika kunskapsformer integreras

Klassrummet är möblerat så att eleverna vet var de ska sätta sig. Material och instrument som ska användas är på plats. Läraren inleder med att berätta om dagens lektion och hela lektionen har sen formen av ett klassrumssamtal. Först repeteras begrepp som noter, notvärden och ackord och när läraren ska förklara notvärden görs jämförelser med olika räknesätt och matematiska begrepp. Läraren växlar sin genomgång med exempel och praktiska övningar där antingen alla elever deltar eller där en elev i taget utmanas att svara eller utföra något praktiskt moment. Olika elever går fram och ritar och förklarar på tavlan. Vid flera tillfällen berömmar läraren enskilda elevers prestationer och uppmuntrar dem att tänka vidare och utveckla sina svar. Läraren låter därefter de övriga eleverna komma med sina synpunkter, förslag och tolkningar.

Läraren tar ansvar för lärandemiljön

Läraren har förberett lektionen genom att på tavlan ange tidsramar, vilka texter eleverna ska arbeta med och vilka grupper eleverna ska arbeta i. Läraren markerar när lektionen börjar och påminner eleverna att lägga undan sina mobiltelefoner. Efter att ha ropat upp eleverna ger läraren instruktioner inför arbetet och också en kort repetition kring vad som är typiska drag för de olika texttyper som ska behandlas. Dagstidningar finns till hands som konkreta exempel. Innan grupparbetet börjar påminner läraren eleverna om de olika roller som ska fördelas mellan gruppmedlemmarna för att arbetet ska flyta på. Eleverna flyttar under prat ihop i de angivna grupperna och tar sig an uppgifterna. Läraren finns till hands för att ge stöd där det behövs. Efter att läraren stämt av med alla grupper är det dags för redovisning. Redovisningen sker i form av ett klassrumssamtal mellan den redovisande gruppen och läraren. Övriga grupper lyssnar och det uppstår situationer där läraren griper in och påpekar för eleverna hur de ska uppföra sig när deras kamrater redovisar.

När förutsättningarna för studiero är mindre goda

På samtliga granskade skolor finns det elever som säger att de inte har studiero och inte kan koncentrera sig på lektionerna men variationen är stor såväl mellan skolor som inom skolor. På sju av de granskade skolorna uppger fem av tio elever att de saknar studiero. Men det finns också skolor där två av tio elever tycker så. På mer än två tredjedelar av skolorna behöver undervisningen överlag ge eleverna bättre förutsättningar till studiero och lärande dels genom ett tydligare ledarskap, dels genom tydligare lektionsstrukturer.

Nedan beskrivs några gemensamma kännetecken för lektioner som observerats där förutsättningarna för studiero bedöms vara mindre goda. Beskrivningarna belyser brister i undervisningens genomförande och lärarens strategier som påverkar i vad mån eleverna ägnar sig åt det som det är tänkt. På samtliga skolor har olika lärares undervisning i en och samma elevgrupp observerats och ett genomgående resultat är att elevgruppen inte har en avgörande roll för om lektionen präglas av studiero eller inte. Istället blir lärarens val av strategier och metoder av stor betydelse för det som sker på lektionen.

Ramarna är otydliga och syftet oklart

På flera av de observerade lektionerna är det oklart hur lektionens olika delar förhåller sig till varandra. Läraren förklarar inte hur det valda innehållet och arbetsuppgifterna ska förstås i ett större sammanhang. Exempel på detta är när undervisningen inte kommer igång i tid för att läraren inte är tillräckligt förberedd eller för att alla elever inte är på plats när lektionen startar och dessutom inte heller har sitt material med sig. Ofta saknas också en presentation av lektionsinnehållet följt av ett samtal om vad det är tänkt att eleverna ska lära sig och varför. Sådana lektioner inleds istället med att läraren har skrivit sidangivelser till läroboken på tavlan och ber eleverna sätta igång. Ett annat exempel är när ett

planerat innehåll ersätts med en annan uppgift som innebär att eleverna ska "arbeta vidare", och där förklaringen som ges är att det är "för många borta idag". Utmärkande för lektionerna är att de saknar en tydlig struktur och det är inte ovanligt att eleverna förväntas arbeta med samma typ av uppgift under långa arbetspass. Valet av arbetssätt förklaras eller diskuteras inte heller med eleverna.

Lärostödet är begränsat

När eleverna arbetar med individuella uppgifter går lärarna runt bland eleverna och erbjuder stöd och handledning men trots detta tappar många elever fokus på lektionsinnehållet och börjar ägna sig åt annat. Även vid grupparbete används lektionstiden ofta åt annat än de angivna uppgifterna. Särskilt tydligt är detta under långa lektionspass där eleverna är utspridda i olika lokaler och där lärostödet består i att läraren går runt mellan grupperna. Ett mönster som upprepas när eleverna ska arbeta individuellt, men också i grupp, är att många elever behöver hjälp med samma fråga och uppgift. Istället för att avbryta arbetet och samla eleverna kring en gemensam genomgång eller ett klassrumssamtal kring uppgiften och vad den syftar till upprepar läraren samma förklaring flera gånger. Lärostödet begränsas till att hjälpa eleverna med svar på givna frågor och uppgifter och detta leder i flera fall inte till att elevens förståelse utvecklas på ett sätt som gör att nästa och liknande uppgift kan klaras av. Eftersom flera elever upprepade gånger behöver lärarens hjälp blir det stöd som läraren hinner ge begränsat och oftast i form av korta förklaringar eller instruktioner. I liten utsträckning använder sig eleverna av möjligheten att fråga och ta hjälp av sina kamrater trots att de oftast sitter parvis. Där emot börjar de ofta prata med sin bänkkamrat när de väntar på lärarens hjälp. Lärarna väljer huvudsakligen att söka upp elever som påkallar deras uppmärksamhet vilket leder till att en och samma elev kan få hjälp flera gånger under lektionen samtidigt som flera elever varken efterfrågar eller får lärarens uppmärksamhet.

Arbetsformen påverkar elevernas vilja till arbete

Den vanligast förekommande arbetsformen på samtliga observerade lektioner är individuellt arbete. På lektioner där denna arbetsform upptar i stort sett hela lektionen är det inte ovanligt att elever antingen inte kommer igång eller efter ett tag "tröttnar" på arbetet. Oron ökar i klassrummet och lärarna får problem med att konstruktivt hantera detta samtidigt som de ska hjälpa de elever som påkallar deras uppmärksamhet. Exempel på detta är återkommande tillsägelser från läraren, antingen till hela gruppen eller till enskilda elever, vilka endast ger kortvarig effekt. Det kan också vara tillsägelser från läraren som inte hörsammars av eleven ifråga. Exempel på detta är när lärare ber elever ändra sitt beteende, exempelvis genom att eleven ska lägga undan sin mobiltelefon eller flytta till en annan plats i klassrummet och eleven inte gör det. Lärarens instruktioner kan också vara oklara för eleverna som exempelvis när läraren först säger att alla datorer ska läggas undan och sedan säger att det är ok att skriva sina anteckningar på datorn.

Rektors styrning och uppföljning

Granskningen har undersökt om rektor genom sin styrning tar ansvar för att skapa förutsättningar för och främja studier i undervisningen. Resultatet av granskningen visar att på flertalet skolor behöver rektors styrning förbättras och uppföljningen av studier i undervisningen fördjupas. Flera faktorer och processer på skolan påverkar studier i undervisningen och nedan redovisas de resultat som framkommit i denna granskning.

Uppföljning av studiero och utveckling av undervisningen

På nästan samtliga granskade skolor har rektorn skapat modeller för att följa upp undervisningen utifrån olika aspekter. De flesta rektorer gör mer eller mindre regelbundna besök i klassrummen för att bilda sig en uppfattning om kvaliteten i undervisningen. Med få undantag genomför de granskade skolorna återkommande elevenkäter som ger rektorn en skolövergripande bild av hur eleverna generellt uppfattar studieron på skolan. På drygt hälften av de granskade skolorna bedömer dock Skolinspektionen att rektorn mer systematiskt behöver följa upp enskilda lärares undervisning kopplat till studiero. En sådan uppföljning behöver följas upp med en utredning av bakomliggande orsaker till de eventuella brister som upptäcks i lärandemiljön så att adekvata insatser och åtgärder kan vidtas.

Genomgående för de skolor där många elever och lärare anser att det i hög grad råder studiero är att det pågår ett förbättringsarbete på flera fronter samtidigt. En rektor beskriver det som att *”studiero är inte en enskild faktor utan resultatet av flera olika processer”*. Det handlar om att förankra och tydliggöra allas ansvar för arbetet med normer och värden, att systematiskt förbättra arbetet kring elever i behov av särskilt stöd och att öka lärarnas didaktiska kompetens. Andra rektorer har målmedvetet arbetat för att göra ansvarsnivåerna i organisationen tydliga så att alla ska veta vad det är som gäller. De menar att det inte får råda några oklarheter bland lärarna om vad som förväntas av dem i deras uppdrag som lärare och mentor. Rektorerna på dessa skolor har också prioriterat arbetet med att skapa lugn på skolan genom en ökad bemanning och vuxennärvaro i uppehållsrum och på lektioner. En bemanning som enligt rektorerna kontinuerligt behöver ses över och omprövas. Ytterligare framgångsfaktorer som rektorerna nämner är forum för gemensamma didaktiska diskussioner och uppföljning och analys av elevernas kunskapsresultat på ämnes- och lärarnivå. Här beskriver flera rektorer att det är viktigt att flexibelt använda de personella resurser som finns att tillgå exempelvis i form av förstelärare och specialpedagoger så att dessa kan ge andra lärare stöd i att utveckla och förbättra sin undervisning.

Ordningsregler och gemensamma förhållningssätt

På drygt en tredjedel av de granskade skolorna behöver rektorn ta ett större ansvar för arbetet med att ta fram skolans ordningsregler. På dessa skolor ger många elever uttryck för att de inte är delaktiga i framtagandet av reglerna och att de regler som beslutats inte efterlevs. En genomgående uppfattning är att lärarna borde vara strängare och agera på ett mer likartat sätt. Lärarna å sin sida menar att de inte kan använda sig av de sanktioner som rimligen ska följa av att eleverna bryter mot ordningsreglerna eftersom organisationen inte stödjer det. Exempel på detta är att lärare inte anser att de har möjlighet att visa ut elever från klassrummet eftersom det då blir oklart vem som har tillsynsansvar för eleven. På skolor där såväl elever som lärare ger uttryck för att de ordningsregler som beslutats inte efterlevs måste rektor ta ansvar för att ta reda på vad detta står för och därefter genomföra de förändringar som är nödvändiga för att säkerställa alla elevers rätt till studiero.

På några av de granskade skolorna behöver rektorn dessutom se till att normer och förhållningssätt diskuteras bland elever och lärare samt att dessa diskussioner leder fram till gemensamma överenskommelser, regler och rutiner. Rektorn behöver sen säkerställa att alla vuxna agerar i enlighet med dessa. Även på skolor där det finns gemensamma överenskommelser är det inte ovanligt att lärarna inte följer dessa. På skolor där lärarna är svagt förankrade i en gemensam värdegrund uppger en högre andel elever att de inte vågar uttrycka sig och ställa frågor på lektionerna när de inte förstår. Det är också på sådana skolor som språkbruket elever emellan inte alltid är förenligt med skolans värdegrund och där lärare trots detta väljer att inte reagera och ingripa.

Granskningen visar att på skolor där reglerna är många till antalet och rektors styrning av arbetet med normer och värden är svagt utvecklat är också ordningsreglerna sämre förankrade hos eleverna. Motsett tycks få ordningsregler kopplat till att det råder en samsyn kring värderingar och överenskommelser, innebära att fler elever respekterar reglerna. På skolor med få gemensamma regler är det vanligt

att dessa kompletteras med klassrumsregler. Sådana klassrumsregler är utformade utifrån ämnets karaktär vad gäller arbetsätt, säkerhetsaspekter, undervisningsmaterial och maskiner men ibland också av lärarens egna värderingar. Genomgående uppfattar eleverna sådana ämnesspecifika regler som relevanta och meningsfulla.

Diskussion

Samband mellan studiero och lärande

Studiero handlar både om elevernas arbetsmiljö och om deras möjligheter att nå målen för utbildningen. Det blir därför intressant att koppla granskningens resultat till de kunskapsresultat som skolorna uppvisar. På de granskade skolorna är spridningen stor vad gäller de kunskapsresultat som uppnås och det genomsnittliga meritvärdet varierar år 2015 mellan som lägst 178 och som högst 259 poäng¹⁰. Granskningen visar i flera fall att skolor med låg måluppfyllelse också är de skolor som har större behov av att förbättra studiero i undervisningen.

Elever som kommit till tals i denna granskning visar tydligt att lärarens förmåga att planera, genomföra och utvärdera undervisningen spelar en avgörande roll för hur de har det i klassrummet och för vad de lär sig. Denna granskning ger stöd för att det är i klassrummet, det vill säga i enskilda lärares undervisning som medvetna och långtgående insatser behövs för att förbättra elevernas studiemiljö.

Elever går miste om kunskaper och lärande

Flera förutsättningar påverkar elevernas möjlighet till lärande i en god miljö. Tidigare granskningar som Skolinspektionen gjort visar att om elever inte blir tankemässigt utmanade och stimulerade på lektionerna riskerar de att bli omotivade, uttråkade och ibland stökiga¹¹. Motsvarande gäller om elever inte får det stöd de behöver för att kunna följa undervisningen. Att så många elever i denna granskning ger uttryck för att de inte får tillräckligt utmanande arbetsuppgifter och att lektionerna upplevs som enformiga styrker sådana slutsatser.

I denna granskning blir det tydligt att för vissa elever kan en hel skoldag passera utan att de berörs eller motiveras av det innehåll som presenteras för dem. Istället för eleverna samtal om vad de ska göra efter skolan och håller noga koll på hur lång tid av lektionen som återstår *"klockan är 35 nu, vi slutar fem över"*. Elever utvecklar också strategier för att dölja för lärare att de inte gör de anvisade uppgifterna. När läraren kommer och frågar dem hur det går svarar eleverna *"det går bra, jag ska bara finslipa lite"* trots att de huvudsakligen ägnat sig åt att googla på nätet och kolla i sin mobiltelefon. När undervisningen inte förmår att motivera eleverna behöver orsaker främst sökas i hur undervisningen varierar utifrån elevernas intresse och hur den anpassas utifrån deras behov och förutsättningar. Detta förutsätter att eleverna görs delaktiga och får komma med synpunkter på undervisningens planering och genomförande.

På några skolor har en kultur utvecklats som gör att lärare uppger att de är nöjda *"bara de gör något"* och syftar då på elever som de har svårt att motivera. Att resignera inför uppdraget och accepterar låga arbetsinsatser ger inte dessa elever det lärarstöd de har rätt till. Forskning visar entydigt att hur läraren bemöter eleven och vilka förväntningar läraren visar, har stor betydelse för hur väl eleven lyckas. Rektor behöver därför följa upp om lärarnas undervisning, sett ur dessa perspektiv, ger eleverna goda förutsättningar till lärande.

Störande inslag i undervisningen

Störande inslag i undervisningen lyfts i såväl nationella som internationella rapporter som en möjlig orsak till de generellt sett låga och sjunkande kunskapsresultaten. Särskilt lyfts problematiken med elever som kommer för sent och elever som inte har rätt material med sig till lektionen. Den gängse bilden är vidare att lärare måste ägna stor del av lektionstiden för att skapa ordning och att skolans

¹⁰ Skolverkets databas SIRIS

¹¹ *Stöd och stimulans i klassrummet*, Skolinspektionen Rapport 2014:2

organisation inte gör det möjligt för dem att använda sig av sanktioner i enlighet med vad skollagen ger utrymme för.

På några av de skolor som besöks är det vanligt att eleverna droppar in efterhand medan andra skolor inte tycks ha sådana problem. Lärarna i denna granskning ägnar överlag lite undervisningstid till ordningsskapande antingen för att det inte behövs eller för att de inte prioriterar det. Elever som kommer för sent tillåts oftast inte ta någon uppmärksamhet från den pågående aktiviteten och får sällan någon tillsägelse av läraren. Det är ovanligt att sena ankomster föranleder att läraren påpekar för eleven att hen kommit för sent eller tar upp detta till diskussion i gruppen.

Upplevelsen av studiero är subjektiv och det märks att lärare har olika tolerans för vad de accepterar i form av ljudnivå och olika elevbeteenden, vilket kan förklara varför många elever tycker att lärarna borde ingripa oftare och tydligare. En möjlig förklaring kan vara att lärarna inte vill mista de relationer som de ägnat tid och kraft åt att bygga upp¹². Valet blir då att inte ingripa på det sätt som situationen kräver, exempelvis genom att visa ut elever från lektionen eller på annat sätt följa upp tillsägelser som inte hörsammas. Vinsten blir att en konfliktsituation undviks men samtidigt kan ett sådant val bidra till en otydlighet hos eleverna om vilka normer och värden som gäller. Det blir också tydligt att det hos lärare utvecklas olika sätt att hantera olika elever. Flera lärare säger att korrigerande åtgärder måste användas olika för olika elever, *”vi har en allmän hållning kontra individuella lösningar, det kan bli värre om man hanterar det fel, det blir avvägningar”*. Problemet är att eleverna inte kan se vilka överväganden som ligger bakom hur lärare väljer att agera eller inte agera. Ett sätt att angripa detta är att lärare öppet benämner de problem som uppstår, till exempel när elever kommer för sent, genom att tillsammans med eleverna diskutera och hitta lösningar som syftar till förbättringar.

Hålla ordning med hjälp av regler

Det förebyggande arbetet med normer och värden är centralt för att skapa en god lärandemiljö och eleverna måste ges möjlighet att delta i utformningen av denna. För att fylla sitt syfte behöver ordningsreglerna förankras i, och kopplas till ett värdegrundsarbete som genomsyrar hela verksamheten och som alla känner ett gemensamt ansvar för.

Elever, lärare och rektorer i denna granskning har överlag mycket skilda uppfattningar om i vad mån eleverna får vara med i demokratiska processer oavsett om det handlar om inflytande över undervisningen eller delaktighet i arbetet med skolans ordningsregler. Dessa olikheter i uppfattningar skiljer sig inte nämnvärt beroende på skola. Det skiljer sig däremot hur skolorna valt att hantera ordningsregler och disciplinära åtgärder. Det finns skolor som bara har två ordningsregler och det finns skolor som har en mängd regler med nedskrivna sanktioner och konsekvenstrappor. Det senare tycks inte vara framgångsrikt för vare sig ordningen i klassen eller på skolan såsom det har observerats och såsom det beskrivs av eleverna. Skolor med få, och som eleverna uttrycker det självklara, gemensamma regler verkar också ha ett mer välutvecklat och systematiskt arbete kring normer och värden jämfört med övriga skolor. På dessa skolor har förhållningssätt och relationer gjorts till viktigare instrument för att skapa goda lärmiljöer än ordningsregler och disciplinära åtgärder.

För skolor som behöver förbättra sitt arbete med ordningsskapande finns stödmaterial som Skolverket tagit fram¹³. I materialet finns riktlinjer för framtagande av ordningsregler, vad som är viktigt att tänka på och hur man får reglerna att fungera i praktiken. Här lyfts exempelvis vikten av att reglerna upplevs som meningsfulla och rättvisa.

¹² Maria Wester, *Hålla ordning men inte överordning* 2008, s 224

¹³ *Ordningsregler för en trygg och lärande skolmiljö*, 2006, ISBN-nummer 91-83009-99-7

Undervisningen – lärarens ansvar

I 5 kap. 2 § skolförordningen anges att eleverna genom strukturerad undervisning ska ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa goda förutsättningar för eleverna att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Denna granskning tydliggör hur viktigt det är att läraren, förutom att skapa ordning och reda i klassrummet, också skapar ordning och reda vad gäller mål och syfte med det innehåll som ska behandlas. Ett exempel på detta är när en elev säger, *”det stör inte studieron så det blir rörigt i klassrummet, men det blir rörigt i mitt huvud och i inlärningen”*. Eleven ger uttryck för att hen saknar ett tydligt upplagt och tydligt presenterat lektionsinnehåll. Även om det inte är utsagt finns det anledning att tro att eleven inte heller har klart för sig varför hen ska göra de angivna uppgifterna och vad det är hen ska lära sig av dem. Exempel på undervisningssituationer där läraren förmår skapa såväl *”ordning i huvudet som ordning i rummet”* har redovisats i denna rapport under rubriken *Resultat och exempel*.

Genomgående för många av de observerade lektionerna är att arbetsätt och arbetsformer i liten utsträckning varierar och att eleverna i stor utsträckning lämnas att arbeta självständigt. Många lektioner har liknande upplägg och läraren intar rollen som *”den som går runt och hjälper”* eleverna. Oftast tilltar oron i klassrummet efterhand som lektionen fortskrider. Med det valda arbetsättet tycks lärarna tappa nödvändig överblick för att kunna överväga att välja andra arbetsformer, strategier och angreppssätt när motivationen hos eleverna tryter. Konsekvenserna blir flera. Färre och färre elever ses ägna sig åt de angivna arbetsuppgifterna och läraren måste både övervaka studieron och hjälpa elever som behöver vägledning. Läraren behöver då rikta sitt fokus på flera håll och kvaliteten i det stöd som eleverna ges riskerar att bli sämre. Ett alternativ som ingen av de observerade lärarna använder sig av är att samla de elever som behöver hjälp med samma uppgift och föra ett gemensamt och mer utvecklat resonemang kring uppgiften. Eleverna skulle då slippa vänta och de skulle höra hur andra elever resonerar och tänker om uppgiften. Läraren skulle i samtalen få syn på elevernas förståelse och kunna hjälpa dem att sätta in uppgiften i ett större sammanhang. Ett sådant samtal skulle också ge läraren viktig information inför planeringen av kommande lektioners innehåll och utformning.

En annan aspekt av att elever i hög utsträckning ska arbeta självständigt och tyst är att de ställs inför ett val som för dem innebär en värdekonflikt¹⁴. Eleverna har att välja mellan att vara tysta och *”jobba på”* eller att inleda samtal med bänkkamraten. Det första alternativet innebär att avvisa kamratens inbjudan och det andra att inte rätta sig efter de regler som är överenskomna och som läraren företräder. Inbjudan till samtal blir särskilt svåra för eleverna att stå emot eftersom de nästan alltid sitter intill varandra parvis, eller i rader trots att arbetsuppgiften inte kräver något samtal eller samarbete. Oavsett om eleven själv, eller kompisens bredvid initierar samtalet påverkas arbetet för alla inblandade.

Var kan då lärare som vill förbättra sin undervisning utifrån ett studieroperspektiv hitta råd och vägledning? Kunskap och rekommendationer om vad som är framgångsrik undervisning finns i senare års forskning¹⁵ och i sammanställningar som Skolinspektionen tagit fram¹⁶. Skolverket publicerar också kontinuerligt stödmaterial med såväl ämnesspecifika som allmändidaktiska fokus. Resultaten i denna granskning kan bidra till att tydliggöra vad som särskilt främjar att elever aktivt engagerar sig i de lärandeaktiviteter som pågår och därmed också vad som bidrar till ökad studiero. Goda förutsättningar till studiero skapas när:

- lektionen är väl förberedd och lärarens inledning och instruktioner är tydliga
- längre arbetspass innehåller omväxling i arbetsätt och arbetsformer
- elever får hjälp att se samband mellan de uppgifter som ska göras och vad det är de ska lära sig

¹⁴ Maria Wester, *Hålla ordning men inte överordning*, 2008 s 221

¹⁵ Se lästips i bilaga 5 och litteraturlista i granskningens kunskapsöversikt

¹⁶ *Framgång i undervisningen*, sammanställning av forskningsresultat Skolinspektionen Dnr 2010:1284

- lärare följer upp och utvärderar sin undervisning och sina metoder i förhållande till det engagemang som eleverna uppvisar

Rektors roll och ansvar

Undervisningens genomförande är lärarnas ansvar samtidigt som rektorn har att säkerställa den pedagogiska utvecklingen och en god lärandemiljö på skolan. Lärandemiljö och studiero är områden som systematiskt behöver utvärderas inom ramen för skolans kvalitetsarbete. De flesta rektorer skaffar sig förstahandsinformation om undervisningen via elever, lärare och genom egna lektionsbesök, men en sådan uppföljning leder på få skolor till att förbättringsåtgärder riktas till de klassrum där de största problemen finns.

Hur kan då rektorn fördjupa och förbättra sitt arbete med att säkerställa studiero i undervisningen? Inledningsvis behöver rektorn på individ- och gruppnivå systematiskt ta reda på hur eleverna upplever lärandemiljön och studieron i olika ämnen och för olika lärare. Denna granskning visar att en analys av sådan information behöver göras utifrån att de problem som upptäcks i första hand inte ska betraktas som elevrelaterade utan sättas i ett organisations- och undervisningsperspektiv. Lika viktigt som att rektorn tar ansvar för att åtgärder vidtas är att läraren inte lämnas ensam med att lösa problemen med studiero i sin undervisning. Viktiga aktörer i detta arbete är, förutom rektorn, elevhälsans samlade kompetens men också övriga lärare, inklusive förstelärare. Nedan förs ett resonemang kring faktorer som denna granskning visat vara relevanta för en skolas arbete för att säkerställa studiero i undervisningen.

I rektors ansvar ingår att säkerställa att skolans processer, överenskommelser och rutiner är tydliga för lärarna och att det finns väl fungerande forum för lärarna att diskutera och komma överens om viktiga gemensamma strategier och förhållningssätt. För rektor är lärarnas upplevelse av hur detta fungerar en viktig utgångspunkt för reflektion och omprövning. Det handlar ytterst om att fånga och förstå den skolkultur som råder. Rektor bör särskilt uppmärksamma att lärare kan omfattas av en värdering, men inte ha kunskap om hur den ska omsättas i en praktisk arbetsrutin tillsammans med eleverna. Sådan oförmåga kan leda till otrygga och oroliga klassrum där förutsättningarna för studiero är mindre goda.

Det är i ett sådant sammanhang som skolans arbete med normer och värden behöver utmynna i gemensamma förhållningssätt och i ordningsregler som tas fram i demokratiska processer och som tydligt anger grunderna för samverkan. Rektor behöver visa på vikten av att lärare diskuterar regler och överenskommelser i elevgruppen, bygger relationer till och mellan eleverna samt vågar ha höga förväntningar på alla elever¹⁷. För rektorn är det även viktigt att förmedla till lärarna att de i mötet med nya elever behöver ägna tid åt att gemensamt skapa regler och rutiner som sen prövas och omprövas i syfte att skapa en optimal lärandemiljö.

Arbetet med att förankra normer och värden behöver vara ständigt närvarande och fokusera på klassrumsnivån. Ett sådant arbete utgår från att värden och kunskaper integreras i undervisningen. Det är viktigt för rektorn att försäkra sig om att lärarna förstår och kan agera utifrån läroplanens "dubbla" uppdrag. På de flesta skolor i denna granskning ska lärare förutom att undervisa eleverna i sina ämnen också fungera som mentor för ett antal elever. För det mesta finns det ett särskilt utrymme i veckoschemat då mentor och elever träffas och många, såväl lärare som rektorer, uppger att det är på denna tid normer och värden ska diskuteras och förankras. Ibland består arbetet av olika värderingsövningar eller program men oftast finns inga riktlinjer för vad som ska behandlas. Rektorer på dessa skolor utgår från att lärarna fullgör uppdraget enligt läroplanen men följer inte upp om, och hur, det realiserar och om arbetet kommer alla elever till del. Även på skolor där det finns en pågående

---

¹⁷ Ann S Pihlgren, Pedagogiska magasinet 2015:2 sid 48

diskussion för att skapa samsyn kring de värden som ska gälla, och ibland också skriftliga överenskommelser, behöver rektors uppföljning förbättras.

För att eleverna ska få den studiemiljö de har rätt till behöver rektors arbete tydligare inriktas mot enskilda lärares ledarskap och förmåga att i undervisningen omsätta läroplanens och kursplanernas innehåll och intentioner. I de fall eleverna ger uttryck för att de inte har studiero och att andra elever stör dem behöver rektor och lärare tillsammans söka orsakerna till detta i undervisningen. Resultatet av denna granskning ger indikationer om vad i undervisningen som särskilt behöver belysas. Behov som framkommer behöver mötas med adekvata åtgärder på lärarnivå och åtgärdernas effekt behöver följas upp med metoder där eleverna görs delaktiga.

För rektor är det viktigt att påminna sig om, och vara vaksam på, att god ordning inte automatiskt leder till att eleverna lär sig det som är tänkt. Arbetsätt och arbetsformer kan också i sig vara mer eller mindre disciplinerande och mer kommunikativa och praktiska inslag kan väljas bort eftersom det då är svårare att hålla ordning. Istället hålls eleverna sysselsatta med uppgifter som har låg komplexitet och som handlar om att hitta, tillämpa och lära in fakta och begrepp. Sådant arbete lämpar sig att utföras individuellt och kanske är det därför som de lektioner som observerats i denna granskning i så liten utsträckning ger eleverna möjlighet att resonera, diskutera, argumentera tillsammans med sina kamrater och tillsammans med sina lärare. En viktig slutsats blir därför att rektorn behöver utmana och stödja sina lärare i att skapa undervisningssituationer där eleverna får utveckla samtliga de förmågor som anges i läroplanen. Eleverna ska inte bara tränas i att minnas, förstå och tillämpa utan också i att analysera, utvärdera och skapa¹⁸. Ett fåtal av de lektioner som observerats i denna granskning erbjuder eleverna sådana undervisningssituationer.

Avslutningsvis konstateras att det är huvudmannen och rektorn som har det övergripande ansvaret för att undervisningen bedrivs på ett sätt som ger eleverna den studiero de har rätt till. Det innebär att huvudmannen måste se till att nödvändiga förutsättningar finns för rektor att bedriva sitt arbete utifrån kraven i författningarna. Arbetet med att säkerställa studiero behöver ges en framträdande roll i skolans kvalitetsarbete samtidigt som det behöver kopplas till skolans övriga processer. Varje skola är unik och ett förbättringsarbete behöver utgå från lokala förutsättningar och behov. Exempel på hur en skola och rektor kan ta sig an ett förbättringsarbete ges i bilaga 4.

---

¹⁸ Pihlgren, A.S. (2013) *Det tänkande klassrummet*. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

1. Aggregerade resultat i tabellform
2. Bakgrund, syfte och frågeställningar
3. Metod och genomförande
4. Exempel på arbetsgång vid ett förbättringsarbete
5. Exempel på elevenkät för uppföljning av studiero
6. Exempel på observationsschema
7. Lästips
8. Ordlista
9. Uppgift om vilka kommuner och skolor som har granskats

Bilaga 1

Aggregerade resultat i tabellform

Bedömningen av skolans arbete för att säkerställa studiero görs genom en sammanvägning av elevernas upplevelse av studiero och lärarnas förmåga att leda arbetet i klassrummet så att störningar minimeras och fokus riktas mot det som är syftet med undervisningen. Bedömningen utgår från det som observerats i undervisningen och det som beskrivs och uttrycks av elever, lärare och rektor i enkäter och intervjuer. Det innebär att allt insamlat material tas i anspråk för att bedöma den övergripande frågeställningen.

Nedan redovisas sammanställningar av enkätundersökningen inför granskningen och de bedömningar och iakttagelser som inspektörerna gjort vid lektionsobservationerna.

Enkätundersökning

Nedan redovisas resultat av ett urval av de påståenden som elever i årskurs 7 till 9 på de granskade skolorna tagit ställning till i den enkätundersökning som ingått i granskningen. Sammanställningen visar det aggregerade resultatet för de 3 631 elever som besvarat enkäten. Elevenkäten har också sammanställts på skolnivå och bifogats respektive skolas beslut. De enskilda skolorna uppvisar stor spridning vad gäller elevernas upplevelse av de områden som enkätundervisningen belyser.

Enkätundersökningen visar bland annat att ungefär var tredje elev ger uttryck för att de inte har studiero på lektionerna och att ytterligare något fler elever tycker att de får för lite utmanande arbetsuppgifter i skolan.

Enkätresultaten har följts upp genom intervjuer av elever i de klasser vars lektioner har observerats. Av intervjuerna framgår tydligt att studieron varierar beroende på lärarens undervisning och i vad mån lärarna tar ansvar för ordningen i klassrummet.

I enkätundersökningen uppger tre av fyra elever att de får arbeta på olika sätt på lektionerna.

Tabell 1

Elevers upplevelse av studiero i undervisningen

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls	Vet inte
Jag har studiero på lektionerna	14%	49%	24%	8%	5%
På lektionerna stör andra elever ordningen	20%	38%	27%	10%	6%
Eleverna följer de ordningsregler som finns	11%	49%	27%	7%	6%
Mina lärare ser till att ordningsreglerna följs	24%	48%	18%	4%	6%

Tabell 2

Elevernas upplevelse av lärandemiljön i övrigt

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls	Vet inte
Jag förstår vad det är jag ska lära mig	30%	58%	10%	2%	2%
Mina lärare uppmuntrar mig	26%	51%	15%	4%	4%
Jag vågar säga vad jag tycker	40%	39%	14%	4%	3%
Jag får arbeta på olika sätt på lektionerna	25%	50%	17%	3%	5%
Jag får för lite utmanande arbetsuppgifter i skolan	9%	28%	35%	18%	10%

Lektionsobservationer

Nedan redovisas en aggregerad sammanställning av de områden som Skolinspektionen bedömt vid det total 177 lektionsobservationerna. De enskilda lektionerna uppvisar stor spridning vad gäller de områden som bedömts.

Lektionsobservationerna utgör en del i det underlag som ligger till grund för bedömningarna i denna granskning. Observationerna har kompletterats med intervjuer med elever och lärare och med en elevenkät i anslutning till varje observerad lektion.

Av lektionsobservationerna framgår att det de flesta lektioner genomförs i en positiv och respektfull klassrumsmiljö. På ungefär hälften av de observerade lektionerna ses läraren i låg grad aktivt motivera eleverna för uppgifterna och innehållet.

Fyra av tio observerade lektioner erbjuder en låg grad av variation i arbetsätt och arbetsformer. Lika stor andel lektioner bedöms ha bristande struktur. Drygt sex av tio lektioner saknar tydliga lektionsavslut. Vid mer än hälften av de observerade lektionerna kontrollerar läraren i liten utsträckning att eleverna förstått vad de ska göra och lära sig.

Tabell 3

Område: Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

	I låg grad eller inte alls	I låg grad	I viss grad	I hög grad	Går ej att bedöma
Läraren skapar en positiv atmosfär	2%	18%	45%	33%	2%
Läraren bemöter eleverna med respekt	1%	16%	49%	30%	3%
Läraren har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självförtroende	6%	37%	37%	18%	2%
Läraren skapar motivation inför olika aktiviteter	10%	41%	33%	14%	3%
Läraren upprätthåller studiero	10%	27%	31%	24%	8%
Total bedömning område	6%	28%	39%	24%	4%

Tabell 4

Område: Individanpassning, variation och utmaningar

	I låg grad eller inte alls	I låg grad	I viss grad	I hög grad	Går ej att bedöma
Läraren anpassar undervisningen till eleverna i gruppen	9%	40%	32%	11%	9%
Läraren anpassar undervisningen till situationen	15%	35%	16%	2%	32%
Läraren ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant	11%	32%	30%	7%	21%
Läraren varierar undervisningen	12%	30%	33%	16%	10%
Total bedömning område	12%	34%	28%	9%	18%

Tabell 5

Område: Tydlighet i mål, innehåll och struktur

	I låg grad eller inte alls	I låg grad	I viss grad	I hög grad	Går ej att bedöma
Läraren genomför en genomtänkt lektionsstart	9%	32%	40%	16%	3%
Läraren genomför en välstrukturerad lektion	9%	32%	38%	16%	6%
Läraren ger tydliga beskrivningar, förklaringar och sammanfattningar	10%	34%	33%	12%	11%
Läraren kontrollerar att eleverna förstått	10%	44%	29%	11%	6%
Läraren gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut	32%	32%	22%	9%	5%
Total bedömning område	14%	35%	33%	13%	6%

Arbetsform

Tabellen nedan visar på hur stor andel av de observerade lektionerna som en viss arbetsform är vanligast förekommande.

På de observerade lektionerna har olika arbetsformer noterats. Individuellt arbete innebär att eleven enskilt arbetar med uppgifter som innebär att läsa, leta fakta, besvara frågor eller skriva. Helgrupp innebär att hela klassen ägnar sin uppmärksamhet åt samma innehåll eller uppgift, som exempelvis en lärarledd genomgång eller klassrumsdialog, att eleverna ser en film, sjunger eller musicerar, genomför en idrottsaktivitet, lyssnar på elever som redovisningar muntligt, eller gör diagnoser eller prov.

Grupp- och pararbete förekommer i liten utsträckning och oftast i ämnen av mer praktisk karaktär såsom exempelvis hem- och konsumentkunskap och idrott och hälsa.

Tabell 6

	Individuellt arbete	Helgrupp, ex genomgång	Grupparbete	Parvis arbete
Arbetsform	41%	39%	12 %	7%

Elevbeteende

Vid lektionsobservationerna har förekomsten av elevbeteenden som kan störa studieron studerats, kategoriserats och rangordnats utifrån vilket beteende som är mest förekommande under lektionen.

Nedan listas de olika kategorierna tillsammans med uppgift om hur ofta de varit det vanligast förekommande (observerade) elevbeteendet.

- Overksam (36 % av lektionerna)
  - Har noterats då eleven inte tar sig an de uppgifter som ges och inte heller söker hjälp av läraren.
- Icke undervisningsrelaterat prat (26 % av lektionerna)
  - Har noterats då eleven för samtal med klasskamrater om annat än lektionsinnehållet.
- Sen ankomst (24 % av lektionerna)
  - Har noterats då eleven inte är i klassrummet på den tid som lektionen enligt schemat ska starta.
- Gör annat t.ex. mobil (9 % av lektionerna)
  - Har noterats då eleven istället för att göra de anvisade uppgifterna sysselsätter sig med sin mobiltelefon, dator eller iPad eller någon annan artefakt.
- Annat, t.ex. rör sig i klassrummet eller följer inte lärarens direktiv (4 % av lektionerna)
  - Har noterats då eleven rör sig runt i klassrummet eller lämnar klassrummet utan att uppgiften eller aktiviteten kräver det, respektive när eleven inte hör samman lärarens tillsägelse.
- Aggressivt beteende.
  - Har inte observerats.

På mer än en tredjedel av de observerade lektionerna där störande elevbeteenden observerats har "overksam" angetts som det vanligaste störande elevbeteendet. Andelen lektioner där detta är vanligast förekommande varierar från skola till skola och från lektion till lektion.

Andra frekventa störande elevbeteenden är att elever pratar om annat än lektionsinnehållet eller kommer för sent till lektionen. Även här är variationen stor mellan skolorna och lektionerna som observerats.

Mindre frekventa beteenden är att elever rör sig i klassrummet eller lämnar klassrummet utan anledning och att elever ägnar sig åt sin mobil eller dator.

Elever som inte följer lärarens tillsägelser har observerats. Vid sådana situationer har lärare agerat på olika sätt. Några lärare har upprepar sina tillsägelser och pratar individuellt med eleven vilket leder till att eleven gör som läraren vill. Andra lärare säger till igen men följer sen inte upp med ett samtal. I dessa fall fortsätter beteendet och läraren avstår från att ingripa vidare.

Bilaga 2

Bakgrund, syfte och frågeställningar

Skolinspektionens egna erfarenheter och flertalet nationella undersökningar visar på problem med studiero i den svenska skolan¹⁹. Enligt Skolenkäten 2014 (Skolinspektionen 2014b) upplever omkring varannan elev att andra elever stör ordningen i klassrummet och att de blir störda av hög ljudnivå under lektionerna. Vidare upplever var tredje elev att de inte har studiero på lektionerna. Många elever anser därtill att lärarna inte ser till att det råder studiero. Störst är problemen i grundskolans senare årskurser. Även lärarna upplever att en stor del av deras undervisningstid går åt till att hålla ordning i klassrummet (Lärarnas riksförbund 2014). Lärarna upplever dock inte lika stora brister i studieron som eleverna. Bilden av bristande studiero och ordningsproblem bekräftas i internationella mätningar såsom PISA, TIMMS och TALIS.

Syftet med kvalitetsgranskningen är att granska om skolan har ett tillfredsställande arbete för att främja och upprätthålla studiero för eleverna i undervisningen. Granskningen ska besvara den övergripande frågan om eleverna får studiero i undervisningen. Särskild vikt läggs vid själva undervisningssituationen, men skolans arbete och rektors ansvar i stort berörs delvis också. I varje skola som besöks, undersöks om läraren genomför undervisningen på ett sätt som främjar och upprätthåller studiero och om rektor genom sin styrning tar ansvar för att skapa förutsättningar för och främja studiero i undervisningen.

Granskningen har sökt svar på frågan om elever får studiero i undervisningen och utgått från följande frågeställningar:

- Genomför läraren undervisningen på ett sätt som främjar och upprätthåller studiero?
- Tar rektorn genom sin styrning ansvar för att skapa förutsättningar för och främja studiero i undervisningen?

---

¹⁹ Se exempelvis Skolinspektionen 2014a, Skolverket 2013a och SCB 2012.

Bilaga 3

Metod och genomförande

Granskningen av skolans arbete för att säkerställa studiero utgår från skolbesök där empiri samlas in genom elevenkäter, observationer av undervisning och genom intervjuer. Två olika elevenkäter har använts i denna granskning. Inför granskningen har samtliga elever i aktuella årskurser i de skolor som ingår i granskningen bedömt hur de upplever undervisningen avseende aspekter kopplade till studiero i undervisningen. Vid varje skola har två klasser följts och observerats under två till fyra lektioner i olika ämnen och för olika lärare. Totalt har 177 lektioner i 17 olika ämnen observerats. En elevenkät har genomförts i direkt anslutning till lektionerna. I denna har alla elever i den aktuella klassen, utifrån ett antal givna påståenden värderat lärarens sätt att genomföra lektionen. Vid lektionsobservationerna har förstahandsinformation inhämtats och områden som relateras till granskningens frågeställningar har bedömts med hjälp av ett observationsschema. Lektionsobservationer fördelar sig på samtliga grundskolans ämnen med undantag av teknik och teckenspråk för hörande.

I samband med lektionsobservationerna har mer än 3 100 elevröster inhämtats. Sammantaget har 352 elever, 272 lärare och 30 rektorer intervjuats.

Granskningen omfattar elever i årskurserna 7 till 9 och har genomförts på 20 skolor med kommunala huvudmän och 10 fristående skolor. Hälften av de granskade skolorna har färre än 100 elever i de för granskningen aktuella årskurserna. Fem av skolorna har färre än 50 elever och fem av skolorna har fler än 200 elever. I urvalet finns en skola med fristående huvudman belägen i Stockholms kommun men för övrigt ingår inga skolor i städerna Stockholm, Göteborg och Malmö. En majoritet av de granskade skolorna är belägna i mindre tätorter och samhällen. Två tredjedelar av urvalet har baserats på tidigare genomförda skolenkäter och utgörs av skolor som uppvisat låga värden avseende studiero²⁰. Resterande tredjedel av urvalet har slumpats bland alla skolor.

Av Skolverkets statistik för år 2015 framgår att på 22 av de granskade skolorna är andelen nyanlända elever lägre än 5 procent och på fem av skolorna i urvalet är andelen nyanlända elever mer än 10 procent. Andelen elever som år 2015 uppnår kunskapskraven i alla ämnen varierar i urvalet mellan som lägst 47 procent och som mest 95 procent. Sex av de granskade skolorna har ett genomsnittligt meritvärde som är lägre än 200 poäng och tio av skolorna har ett meritvärde som är högre än 230 poäng.

---

²⁰ Skolor som är föremål för regelbunden tillsyn eller annan kvalitetsgranskning samma termin är dock undantagna, i enlighet med riktlinjerna för urval.

Bilaga 4

Exempel på arbetsgång vid ett förbättringsarbete

Ett förbättringsarbete behöver anpassas utifrån lokala förutsättningar och behov. Den arbetsgång som beskrivs nedan ska ses som ett exempel på hur ett sådant arbete kan läggas upp.

Steg 1

Utgå från elevernas upplevelse av undervisningen. Låt exempelvis eleverna besvara en enkel enkät (se exempel på Skolinspektionens enkät i bilaga 5) kopplad till lektioner i olika ämnen och för olika lärare. Sammanställ per ämne/lärare och elevgrupp och leta efter mönster. Vilka problem och behov framträder?

Steg 2

Genomför lektionsobservationer (se exempel på Skolinspektionens observationsschema i bilaga 6) med fokus på de problemområden som elevenkäterna uppvisar. Använd ett observationsschema tillsammans med elevenkäterna för att ringa in problemområden och behov. Intervjua därefter eleverna för en ökad och fördjupad förståelse.

Steg 3

Analysera det insamlade materialet genom att tillsammans med lärarna sortera problem och behov under rubriker som exempelvis:

- Skolans organisation och gruppsammansättning
- Den fysiska miljön och skolans arbete med normer och värden
- Lärares förhållningssätt och ledarskap
- Lärares didaktiska och ämnesmässiga kompetens
- Undervisningens innehåll, arbetsformer och uppgifternas komplexitet
- Elevers utveckling mot målen, ledning, stimulans och stöd

Steg 4

Ta fram en lista med förslag på åtgärder, prioritera och gör en planering över hur åtgärderna ska genomföras och vem som är ansvarig. Se över och säkerställ såväl resurser som kompetens.

Steg 5

Bestäm hur åtgärderna ska följas upp och hur effekten ska mätas.

Bilaga 5

Exempel på elevenkät²¹

Hur väl tycker du att följande påståenden stämmer?

	Min lärare i <i>ämne</i>	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls	Vet inte
1	... bryr sig om hur det går för mig					
2	... behandlar mig med respekt					
3	... ser till att vi elever behandlar varandra med respekt					
4	... ser till att jag förstår vad det är jag ska lära mig					
5	... ser till att jag förstår vad det är jag ska göra					
6	... ger mig stöd när jag inte förstår					
7	... ger mig utmaningar när jag tycker att jag kan					
8	... låter oss elever komma med synpunkter på vad vi ska arbeta med					
9	... ser till att jag får arbeta på olika sätt under lektionerna					
10	... är tydlig med vilka regler som gäller					
11	... ser till att reglerna följs					
12	... ser till att jag kan koncentrera mig på mitt arbete					

²¹ Enkäten är en omarbetning av den elevenkät som använts i samband med lektionsobservationerna för att följa upp faktorer som antas påverka studiero

Bilaga 6

Exempel på observationsschema²²

Område	Indikator: Läraren ...		Värde	Exempel: Läraren ...
1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö	1	... skapar en positiv atmosfär		... talar till eleverna på ett positivt sätt ... visar värme och empati mot alla elever ... skapar ett tillåtande klimat och strävar efter att eleverna ska känna sig trygga ... ser till att eleverna vågar ta risker och göra försök - misstag ses som tillfällen till lärande
	2	... bemöter eleverna med respekt		... lyssnar på vad eleverna har att säga, låter eleverna tala till punkt ... bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt ... uppmuntrar eleverna att lyssna på varandras åsikter med intresse, allvar och respekt
	3	... har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självförtroende		... ger eleverna talutrymme och uppmuntrar dem att delta i samtal i grupp eller helklass ... ger positiv respons på elevernas inspel och ansträngningar ... uppmuntrar eleverna att göra sitt bästa och att våga sikta högre ... visar positiva förväntningar på elevernas förmåga ... värdesätter och visar respekt för alla elevers arbetsinsatser ... uppmärksammar på ett konstruktivt sätt elever som förefaller passiva eller oengagerade i olika aktiviteter
	4	... skapar motivation inför olika aktiviteter		... bidrar till positiva förväntningar, nyfikenhet, handlingsberedskap hos eleverna ... sätter in uppgifter i ett för eleven angeläget sammanhang ... anknyter till aktuella samhällsfrågor eller livet utanför skolan
	5	... upprätthåller studiero		... ingriper vid nedsättande uttryck mellan elever, negativa kommentarer, suckar, blickar etc. ... ser till att eleverna kan utföra sina arbetsuppgifter utan att störas av kamrater
Sammanfattande värdering (skala 1-4):				

²² Observationsschemat har anpassats till granskningens frågeställningar, se även Skolinspektionen <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Lektionsobservationer>

Område	Indikator: Läraren ...		Värde	Exempel: Läraren ...
2. Individanpassning, variation och utmaningar	6	... anpassar undervisning till eleverna i gruppen		<p>... tar sin utgångspunkt i elevernas erfarenheter och tidigare lärande</p> <p>... låter eleverna arbeta i olika takt med uppgifter</p> <p>... anpassar innehållet, t.ex. ämnesområde, svårighetsnivå, efter elevernas intressen och förutsättningar</p> <p>... anpassar arbetsformer efter elevernas behov och intressen</p> <p>... ger eleverna möjlighet att välja bland uppgifter med olika innehåll inom det aktuella kunskapsområdet</p> <p>... ser till att eleverna får uppgifter som är utmanande utifrån deras förutsättningar</p> <p>... ger eleverna uppgifter "utan tak", dvs. av sådan art att eleverna på olika sätt kan fördjupa sig och aktivt arbeta med dem under hela den avsatta tiden</p>
Sammanfattande värdering (skala 1-4):	7	... anpassar undervisning till situationen		<p>... växlar innehåll och uppgift för enskilda elever som inte kommer igång</p> <p>... bryter pågående innehåll för hela gruppen</p> <p>... ändrar arbetssätt för att öka motivation hos eleverna</p> <p>... ändrar arbetsform för att skapa studiero</p>
	8	... ser till att elever med behov av extra anpassningar och stöd under lektionen får sådant		<p>... ser till att eleverna får hjälp med sitt arbete under lektionen</p> <p>... ger vid behov elever möjlighet att träna och ägna mer tid åt olika moment och aktiviteter</p> <p>... ger eleverna tillgång till de lärvärtyg och hjälpmedel de behöver</p>
	9	... varierar undervisningen		<p>... låter eleverna prova på olika arbetssätt och arbetsformer</p> <p>... låter eleverna få arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra</p> <p>... skapar variation och balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet</p> <p>... låter eleverna möta olika typer av medier i undervisningen, t.ex. IT.</p>

Område	Indikator: Läraren ...		Värde	Exempel: Läraren ...
3. Tydlighet i mål, innehåll och struktur	9	... genomför en genomtänkt lektionsstart		<p>... välkomnar eleverna och gör en tydlig och intresseväckande lektionsstart</p> <p>... anger målen för lektionen</p> <p>... presenterar aktiviteterna som ska ske under lektionen och syftet med dessa</p> <p>... sätter in lektionen i ett större sammanhang, gör en koppling till tidigare lektioner eller till andra ämnesområden</p>
	10	... genomför en välstrukturerad lektion		<p>... ger lektionen ett logiskt flöde där uppgifter tydligt hör ihop med inledande genomgångar och kunskapsmål</p> <p>... skapar överblick och sammanhang</p> <p>... skapar balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet</p> <p>... ser till att eleverna har tydliga uppgifter och roller i gruppaktiviteter</p> <p>... ser till att övergången mellan planerade aktiviteter genomförs utan att ordningen störs</p>
	11	... ger tydliga beskrivningar, förklaringar och sammanfattningar		<p>... förklarar hur enskilda moment och uppgifter hör ihop med lektionens övergripande kunskapsmål eller inledande genomgång</p> <p>... använder ett språk eleverna förstår</p> <p>... sammanfattar olika moment och gör klart för sig att alla elever förstår</p> <p>... skapar en balans mellan mer avancerade uttryck och mer vardagsnära språk, mellan abstrakt och konkret</p> <p>... använder olika hjälpmedel och/eller exempel från vardagslivet för att förtydliga</p> <p>... bryter vid behov ned övergripande mål i hanterliga delmål</p>
	12	... kontrollerar att eleverna förstått		<p>... ställer utvecklande frågor för att få en bild av elevernas förståelse</p> <p>... låter någon elev inför hela klassen eller elever gruppvis summera kontentan</p> <p>... går runt bland eleverna/grupperna för att fånga upp deras förståelse</p>
	13	... gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut		<p>... avslutar lektionen på ett planerat sätt</p> <p>... gör en sammanfattning av lektionsinnehållet</p> <p>... gör en anknytning till nästa lektion</p> <p>... an knyter till något annat relevant sammanhang</p>
Sammanfattande värdering (skala 1-4):				

Bilaga 7

Lästips

För en komplett referenslista se granskningens kunskapsöversikt

Granström, Kjell (2012). "Tre aspekter på lärares ledarskap i klassrummet". I Berg Gunnar, Sundh Frank, Wede Christer (red.) (2012) *Lärare som ledare: i och utanför klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.

Hedström, H. (2011). *Relationer, ramar & respekt: så skapar lärare studiero i klassrummet*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Håkansson, Jan och Sundberg, Daniel (2012). *Utmärkt undervisning: Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Stockholm: Natur & Kultur.

Pihlgren, A.S. (2015). Tydlighet är grunden för effektivt lärande. *Pedagogiska magasinet*. Nr 2, 2015. Hämtad 2015-05-28 via <http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2015/05/11/tydlighet-ar-grunden-effektivt-larande>

Samuelsson, M. (2014). Så står det till med studieron. *Skolvärlden*. Publicerad elektroniskt den 10 mars 2014. Hämtad 2015-04-08 via: <http://skolvarlden.se/artiklar/sa-star-det-till-med-studieron>

Steinberg, J.M. (2013). *Ledarskap i klassrummet: handbok för arbetsro och effektivt lärande*. (2. uppl.) Stockholm: Gothia.

Wester Maria (2008) "Hålla ordning men inte överordning": Köns- och maktperspektiv på uppförandenormer i svenska klassrumskulturer. Diss. Umeå: Umeå universitet.

Bilaga 8

Ordlista

Aktivt lärarstöd – läraren erbjuder eleverna en strukturerad undervisning och ger dem kontinuerligt stöd och handledning.

Grupparbete – elever ska tillsammans lösa en uppgift.

Individuellt arbete – eleverna arbetar självständigt med givna arbetsuppgifter.

Klassrumssamtal – interaktion mellan lärare och elevgrupp, ett lärarlett samtal där eleverna bjuds in att svara på frågor, bemöta varandras svar, uttrycka åsikter samt komma med synpunkter och förslag.

Kollegialt lärande – när lärare tillsammans med kolleger analyserar och utvärderar sin undervisning i syfte att nå ett bättre resultat hos eleverna.

Lektionsobservationer – informationsinhämtning med stöd av ett observationsschema med i förhand definierade bedömningsområden och allmändidaktiska kvalitetsindikatorer. Används för att få direkt information om vad som faktiskt sker i klassrummet.

Lärandemiljö – plats och situation där eleverna har möjlighet att inhämta och utveckla kunskaper och värden.

Lärares ledarskap – lärares ansvar i förhållande till gällande författningar. Här ingår lärarens ansvar för att planera, genomföra och utvärdera undervisningen, att säkerställa att lärandet sker i trygga och lugna miljöer och att undervisningen anpassas utifrån elevernas förutsättningar, behov och intresse.

Lärlädd undervisning – läraren berättar, förklarar och visar medan eleverna i huvudsak lyssnar och antecknar.

Studiero – undervisning som är fri från störande inslag som har negativ inverkan på elevernas möjlighet att ägna sig åt lärande. En lärandemiljö där optimala studieförhållanden råder för en viss elevgrupp.

Strukturerad undervisning – undervisning under lärares ledning med tydliga delar och ett logiskt flöde där innehållet ingår i ett större sammanhang och kunskaper i olika former balanseras och integreras.

Bilaga 9

Kommuner och skolor som granskats

Kommun	Skola
Bollnäs	Kilafors skola F-9
Borås	Malmen Montessori
Botkyrka	Botkyrka Friskola F-9
	Tunaskolan
Burlöv	Vårboskolan
Falkenberg	Apelskolan 2
Färgelanda	Valboskolan 7-9
Helsingborg	Dalhemsskolan
Härjedalen	Funäsdalens skola
Karlskrona	Jändelskolan 7-9
	Karlskrona Montessori
Karlstad	Vålbergsskolan 4-9
Katrineholm	Erlaskolan i Katrineholm
Kristianstad	Öllsjöskolan MH
Lerum	Alleskolan Ask
Mjölby	Lagmansskolan Beta
Norrtälje	Montessoriskolan i Norrtälje
Nyköping	Vittra Kungshagen
Sandviken	Prosperitas utbildning
Sjöbo	Emanuelskolan
Skövde	Eriksdalsskolan 483
Sollentuna	Gärdesskolan
Stockholm	Tornadoskolan
Södertälje	Södertälje friskola
Uppsala	Ärentunaskolan
Varberg	Bosgårdsskolan 4-9
Västerås	Entréskolan Västerås
	Irstaskolan
Örnsköldsvik	Alneskolan 5-9
Östersund	Treälvsskolan 1